

e-ISSN:2587-2168

Year: 2023

Vol: 9 Issue: 49

pp 1122-1130

Article ID

68768

Arrival

07 February 2023

Published

28 March 2023

DOI NUMBER<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.68768>**How to Cite This Article**

Muğan Ertuğral, S. (2023). "Kırsal Kalkınma Bakımından Boş Zaman Değerlendirmenin Önemi", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:9, Issue:49; pp: 1122-1130

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Kırsal Kalkınma Bakımından Boş Zaman Değerlendirmenin Önemi

The Importance of Leisure in Rural Development

Suna Muğan Ertuğral¹ ¹ Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Kırsal bölgelerde nüfusun azalması ve bölgesel eşitsizlikler kırsal kalkınma sorununun önemini gündeme taşımaktadır. Kırsal alanlarda yeterince sosyal yaşamın içinde yer almayan ve eğitimden de faydalanamayan toplulukların atıl olarak kalması ekonomik ve sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle cinsiyete dayalı bir değerlendirme yapılacak olursa kadın nüfusunun bundan son derece olumsuz olarak etkilendiği, erkek nüfusun ise yeterince sosyal ve kültürel etkinliklere katılımının sağlanamadığı görülmektedir. Ayrıca genç ve çocuklar için de eğitim başta olmak üzere birçok sosyal, kültürel, spor-eğlence ve eğitici etkinliklerden yararlanma durumu yeterli olmamaktadır. Bu durum genel olarak kişisel ve ruhsal gelişme imkân sağlayabilecek ve aynı zamanda eğitici becerilerle desteklenen işgücü toplamı olarak beşeri sermayeyi oluşturabilecek öncelikli çabaları zorunlu kılmaktadır. Özellikle kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik çalışmalar çalışma süresi dışında kalan boş zamanın değerlendirilmesini de gerektirmektedir. Kırsal alanda aynı zamanda mevsimlik çalışma durumu ve gizli işsizliğin yaygınlığı kırsal kalkınmanın sağlanmasında boş zaman değerlendirme faaliyetlerini zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple bu çalışma kapsamında kırsal alanda düşük verim ve düşük gelir düzeyi ile çalışan ve mevsimlik çalışan işgücünün çalışma süreleri dışında farklı faaliyetlerle meşgul edilmeleri toplumsal gelişme bakımından önemli olacaktır. Aynı şekilde kadın nüfusun üretken ve sosyal yaşamda yer alması, çocukların ve gençlerin eğitimleri ile yürütülen ve kişisel gelişimine katkı sağlayan faaliyetlere katılarak kişisel ve ruhsal gelişimlerinin sağlanması toplumsal ve kırsal kalkınmanın temelidir. Bu sebeple kırsal kalkınma konusunda kırsal alandaki boş zaman değerlendirme faaliyetleri önemli bir konu olarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda gerçekleştirilecek çalışmada kırsal alanda gerçekleştirilecek boş zaman etkinliklerine yönelik çalışmaların önemi ele alınacaktır. Çalışma literatür ve kişisel değerlendirme içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Boş Zaman Değerlendirme, Mevsimlik İşsizlik, İşsizlik

ABSTRACT

There is a decrease in population and regional inequalities in rural areas. For this reason, the problem of rural development in rural areas is important. There are communities in rural areas that are not sufficiently involved in social life and cannot benefit from education. These idle communities become an economic and social problem. In particular, when a gender-based assessment is made, the female population is adversely affected. It is seen that the male population does not participate sufficiently in social and cultural activities. In addition, it is not enough for young people and children to benefit from education, social, cultural, sports entertainment, and educational activities. These activities are necessary efforts that can enable personal and spiritual development. At the same time, it will be able to create human capital by being supported with educational skills. In particular, it is important to evaluate the spare time outside the working time to ensure rural development. In rural areas, seasonal work and disguised unemployment necessitate leisure activities. For this reason, within the scope of this study, the importance of low productivity and low-income level in rural areas and different activities of the seasonal workforce outside working hours in terms of social development are evaluated. Likewise, the participation of the female population in productive and social life is evaluated in terms of rural development. In addition, participation in activities that contribute to the education and personal development of children and young people is evaluated in terms of rural development. For this reason, leisure activities in rural areas should be considered as an important issue in rural development. In the study to be carried out in this context, the importance of studies on leisure activities to be carried out in rural areas will be discussed. The study includes literature and personal evaluation.

Keywords: Rural Development, Leisure, Seasonal Unemployment, Unemployment

1. GİRİŞ

Ekonomik kalkınma çok boyutlu bir kavram olarak yapısal değişimler ve niceliksel ilerlemeleri kapsayan insani ve çevresel boyutlarıyla geniş bir etki yaratmaktadır. Hem ekonomik büyüme yani niceliksel ilerleme hem de yapısal değişimler döngüsel bir biçimde gerçekleşmektedir. Büyüme ve yapısal değişiklikler belli bir süreyi kapsayan yani zaman faktörünün de etkisiyle toplumun sosyo-ekonomik gelişimine sebep olarak kalkınmanın sağlanmasında önem arz etmektedir. Konuya ekonominin mekansal gelişimi açısından baktığımızda bölgesel kalkınma konusu önem arz etmektedir. Bazı bölgelerin ekonomik gelişiminin farklı aşamalarına sahip olmaları bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının belirginleşmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuzluğun ortada kaldırılmasında sadece büyümeyi sağlayan ekonomik göstergelerin iyileştirilmesi yeterli olmamaktadır. Özellikle kalkınmayı sağlayacak yapısal değişim ve genel yaşam ve üretim düzeyini etkileyecek bir dönüşüm gereklidir. Bu gelişmişlik farklılıkları ülkeler itibariyle olduğu gibi, bölge içinde veya kent-kır ayırımında da söz konusu olabilmektedir. En belirgin gelişmişlik farklılıkları sanayileşme sonrası başlayan kırsaldan kente olan iş ve daha iyi yaşam koşulları arayışı ile süre gelen göç olgusu sebebiyle oluşmuş kent ve kırsal arasındaki gelişmişlik farklılıklarıdır. Bu olumsuz koşullar kırsal alanların zaman içinde nüfusunu kaybetmesiyle kırsal için sosyal ve ekonomik bir gerilemeye evrilmiştir. Bu sebeple kırsal kalkınma konusu zaman içinde öncelikli ve

önemli bir konu olarak ekonomik kalkınmanın sağlanmasında yer almıştır. Ekonomik kalkınmanın sağlanması kırsal gelişmeyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle sürdürülebilir kırsal kalkınma ancak ekonomik, sosyal ve çevresel tüm yönleri dikkate alan ve bütünleştiren bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilebilir. Kırsal kalkınma, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi sağlayacak kişisel içsel gücün yanı sıra beceriler ve liderliğin birleşiminde de farklılık oluşmasını gerektirir.

Tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu kırsal kesimde tarım sektörünün belirli bir plan çerçevesinde geliştirmesi ve çiftçinin, girişimin, kooperatifin ve yerel halkın yaşam ve soruna yaklaşım biçimini değiştirmeyi amaçlayan ortak bir strateji kırsal kalkınmanın sağlanabilmesinin bir zorunluluğu olmaktadır.

Kırsal kalkınma, kent merkezleri ile kırsal alanlar arasındaki fırsat ve yaşam standartları farklılıklarını azaltarak, kırsal alanlarda gelir getirici ve refah düzeyini artırıcı fırsatları çeşitlendirmeyi de amaçlamaktadır. Ancak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması beklentilerin karşılanması ve hedeflere ulaşmakla mümkün olacaktır. Bu ise sadece üretkenlik, verim artışı, gelir ve iş imkânı sağlamakla sınırlı olmayan sosyal yaşamı ve eğlence sektörünü de geliştirmeyi gerektirmektedir. Bu kapsamda Kuran (2022) ve Muğan Ertuğral vd. (2022)'ye göre çeşitli ülkelerde kırsal kalkınmanın sağlanmasında başarılı sonuçlar elde edilen kitle fonlama finansman yöntemi, taşıdığı potansiyel açısından mevcut bölgesel kalkınma araçları ile birlikte kullanılabilir güçlü bir araçtır. Bu amaca yönelik olarak kitle fonlamanın bölgesel/yerel kalkınma projelerinde kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Zira kitle fonlama yöntemi sermaye temininde coğrafi sınır algısını ortadan kaldırarak, yerelin ihtiyaç duyduğu yatırımları finanse etmede büyük avantajlar sağlamaktadır.

Kırsal kalkınmanın sağlanmasında sosyal yaşamında geliştirilmesi konusu kırsalda geçen boş zamanın daha verimli ve etkin kullanımı ve kişisel gelişme destek sağlaması bakımından ele alınmalıdır. Kırsal nüfusun istihdam imkânlarının geliştirilmesi ve kırsal yaşam koşullarının iyileştirilerek sosyal yaşamın canlandırılması kente olan göçünde azalmasına sebep olacaktır (Kıratoğlu ve Dinçel, 2021: 533-534).

Türkiye'de yıllar itibariyle il ve ilçe nüfusu sürekli bir değişim göstermekte olup 2020 yılında bu oran %93 olurken, il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı 2021 yılında ise % 93,2 olmuştur. Diğer taraftan il ve ilçe dışında belde ve köylerde yaşayanların oranı ise, % 7'den % 6,8'e düşmüştür (<https://data.tuik.gov.tr/>, erişim 27.01.2023). Kentleşme, kentsel ve kırsal alanlar arasındaki uçurumu şiddetlendirerek eşitsiz gelişimin kaynağını oluşturmaktadır (Li ve Kou, 2022; 2). Kente olan göçün artışı tarımsal üretim ağırlıklı bir yapının da bozulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kentte daha iyi yaşam ve iş imkânı aramak için kente göçen işgücünün kent yaşamında da birçok sorun ile karşılaşması söz konusudur. Herhangi bir nitelik kazanmayan işgücünün hizmet sektöründe yoğunlaşması tarım ve sanayi sektörlerinin zayıf gelişimi ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak kırsaldaki % 6,8 oranındaki nüfusun yerinde tutulması ve tersine göçün gerçekleşmesi kırsalda daha cazip yaşam ve iş koşullarını gerektirmektedir. Ayrıca mevcut kırsal nüfusun dahi boş geçen zamanlarının iş hacmi bakımından değerlendirilmesi hem göç açısından hem de oradaki üretkenlik açısından önemli bir büyüklükte olmasına neden olmaktadır.

Kırsal alanlardaki boş zamanın ortaya çıkmasında küçük çaplı işletmeler ve küçük ölçekli tarımsal üretim kaynaklı olmaktadır. Aynı zamanda tarımsal üretimin mevsimlik özelliği sebebiyle mevsimlik çalışma süresi ve koşulları boş zaman oluşmasında önemli bir etkidir. Ancak kırsal kesimde tarımsal üretim ağırlıklı üretim biçimi de mevsimlik işsizliğe sebep olmaktadır.

Türkiye'nin tarımsal üretiminin % 48'inin bitkisel üretim ve bu bitkisel üretim içerisinde en büyük payın da tarla ürünlerinin oluşturduğu bilinmektedir. Tarla ürünleri arasında üretim bakımından buğday, şeker pancarı ve arpa ilk sıralarda sebze üretimi içinde de domates ve karpuz, meyve üretiminde ise üzüm, elma, portakal ve zeytin ilk sıralarda yer almaktadır (Tuğay, 2012: 3). Bu üretim çeşitliliği belli mevsimsel dönemlerde aktif çalışmayı gerektirmektedir. Bu sebeple bu zaman dışında kalınan süre mevsimlik işsizliğe sebep olabilmektedir. Mevsimlik çalışma koşulları kırsal kesimde tarımsal faaliyette bulunanlar için sürekli bir gelir ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşmayı engellemektedir. Konuyu bu bakımdan değerlendirdiğimizde kırsal kalkınmada farklı üretim ve iş kollarının halkın geçim ve yaşamı için destekleyici bir çözüm olabileceği düşünülmektedir. Yerel halkın refahının yükseltilmesi için mevsimlik tarımsal işsizlik sorunu önemlidir. Bunun yanında tarımsal faaliyetlerin aile bireyleri arasında bölünerek yapılması daha düşük verimle ve daha az gelir düzeyinde kazanarak yaşamını sürdürmeye çalışan bir gizli işsizlik sorununu da oluşturmaktadır. Özellikle gizli işsizlik ve eksik istihdam önemli sorun olmakla birlikte son yıllarda kırsaldan kente göç olgusunun hızlanmasıyla gizli işsizler açık işsiz haline dönüşmüştür. Ancak eğitim veya niteliğinden farklı alanlarda çalışanların yarattığı eksik istihdam işgücünün verimi konusunda önemli bir sorun olmaktadır. Bu sebeple kent-kır nüfus dağılımı bakımından dengenin kırsal aleyhine bozulması yani kırsaldan kente olan yoğun göçün kırsal nüfusu azaltması kırsalda tarımsal üretimde bulunacak kesimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarımsal üretim ağırlıklı kırsal kesimdeki %6,8 oranındaki nüfus tarımsal üretimde başarılı olabilmek bakımından yetersizdir. Bu sebeple kırsal kesime yönelik tersine göç için kırsal yaşamı canlandırıcı ve üretim imkânlarını geliştirici çabalar önemlidir. Kırsal kalkınmanın sağlanmasında bu konu önemli bir planlamayı gerektirmektedir. Bu bakımdan da boş zaman değerlendirme faaliyetleri aynı zamanda yenileyici özelliği olan rekreasyon yani eğlenilen diye de ifade edilen faaliyetlerle birlikte uygulanmalıdır. Kırsal alanlarda sosyal yaşamı destekleyici boş zaman etkinliklerine yönelik faaliyetler kentten kırsala olan tersine göç içinde önemlilik arz etmektedir. Özellikle eksik istihdam koşullarında ve düşük gelir düzeyinde yaşamaya çalışan nüfusun kırsalda daha iyi yaşam koşulları bulmasına sebep olacaktır. Aynı zamanda tarımsal üretimin de olumlu etkilenmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir unsur olarak kırsal kesimde sosyal yaşamın geliştirilmesi önemli bir unsur olmaktadır.

2. KIRSAL KALKINMA VE BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME İLİŞKİSİ

Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında kırsal kalkınma önemli bir unsurdur. Kırsal kalkınma bu bakımdan bir zorunluluktur. Kırsal kalkınmayı sağlayabilecek tüm çabalar ekonomik kalkınmanın sağlanması ve refah toplumuna ulaşılması bakımından mutlak yapılması gereken ve ekonomik, sosyal ve kültürel bir gelişimi sağlayacak boyutta olmalıdır. Özellikle son yıllarda üzerinde önemle durulan sürdürülebilir kırsal kalkınma yaklaşımı da sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak normatif bir kavram olarak önemli olmaktadır. Birbiri ile ilişkili bu kavramların özünde ekonomik ve toplumsal gelişmenin sağlanmasında kalkınmanın bir zorunluk olduğu ve bunun sürdürülebilir olmasının da gerekliliği çok yönlü olarak ele alınan çok yaygın bir çalışma alanı olmaktadır.

Kırsal alanlar, ekonomisi tarımsal üretim ağırlıklı, yüz yüze ilişkilerin ağırlıklı olduğu, işbölümü ve uzmanlaşmanın gelişmemiş olduğu toplumsal ortamlarda yaşayan insan topluluklarını içeren, kültürel desenin ve doğal değerlerin korunması açısından önem taşıyan çok yönlü mekânlardır (Özhancı ve Yılmaz, 2017; Güneş vd., 2018: 480).

Kırsal kalkınmanın sağlanmasında kırsal alanlarda tarımsal üretim dışında kalan boş zamanların değerlendirilmesi sosyal yaşamın gelişmesi ve güçlendirilmesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda tarımsal üretim dışında yapılması ve geliştirilmesi mümkün yeni üretim teknikleri ve iş alanları için de bir eğitim ve kişisel gelişim süreci olarak boş zamanlar değerlendirilebilir. Burada iki konu son derece önemli olmaktadır. Öncelikle sadece tarımla uğraşan yerel halkın kişisel gelişimi, sosyalleşmesi ve fiziksel, ruhsal ve kültürel gelişimin sağlanması bakımından boş zaman değerlendirmenin önemli olması ilk olarak değerlendirilmelidir. İkinci olarak atıl kalan zamanın boş zaman etkinliklerinin eğitici ve geliştirici imkânlar içermesi sebebiyle yeni iş imkânları ve iş modeli için bir alternatif sunmasıdır. Her iki şekilde de gerçekleştirilen faaliyetler bölgede yaşayanların refah düzeyini arttıracak gibi, bölgeye olan tersine göçü de etkilemesi bakımından önemlidir. Bu sebeple bu durum kırdan kente göçen ve açık işsiz veya eksik istihdam şartlarını yani eğitim ve niteliği dışında gerçekleşen istihdamın azaltılarak daha üretken ve verimli bir yapının oluşmasında önemli etki edecektir. Özellikle gelir düzeyinin zayıf olması ve niteliği dışında bir iş ile uğraşılıyor olunması ve tembellik refah düzeyini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu süreç boş veya serbest çalışılmayan zamanın verimli değerlendirilmesiyle önemlidir.

Boş zaman, biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlar ve çalışma hayatı için ayrılan süre dışında kalan tamamen kişinin kendisine ayrılan süre iken serbest zaman boş zamanın bir parçasını oluşturmaktadır (Mieczkowski, 1990, Uğurlu, 2017: 32).

Serbest zaman, iş ve yaşamla ilgili zorunlu sorumluluk ve görevlerin yerine getirilmesinden sonra, geri kalmış olan zaman olarak tanımlanmaktadır. Bu süreyi kişinin kendi adına özgürce kullanmak hakkı vardır (Köybaşı, 2006: 13). Boş zamanı etkin kullanma kişinin kendisine, çalışma ve sosyal yaşamına, dinlenme, eğlenme, biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına ayırdığı zaman birimleri arasında dengeyi iyi kurabilmesine bağlı (Karaküçük, 1999: 15) olmakla birlikte tamamen kişisel isteğiyle şekillenmektedir. Güncel verilere göre ortalama bir insan 640.000 saat yaşamaktadır. Yaşam süresinin 60.000 saatini çalışarak, 280.000 saati de boş zamana sahip olması olarak hesaplanmıştır. Ancak gelecekte çalışma günü uzunluğunun azalmasıyla ortalama olarak insanın sadece 40.000 saat çalışması ve 300.000 saatin de boş zaman ve seyahat için ayrılacak olması (Apostolopoulos, v.d., 1996: 8, Köybaşı, 2006: 14.) bu sürecin boş zaman süresinde artış lehine değişeceğini göstermektedir. Bu sebeple boş zaman değerlendirmenin gelecekte çok daha önemli olduğu ve boş zaman aktivitelerinin kişisel gelişime ve toplumsal kalkınmaya çok önemli katkı sağlayacağı dikkat çekmektedir. Özellikle tarımsal üretimin sınırlı zaman ve mevsimsel özelliği sebebiyle kırsal kesimdeki boş zaman süresinin kent yaşamına kıyasla daha fazla bir zamanı insan yaşamında oluşturması kırsalda boş zaman etkinliklerini gerekli kılmaktadır.

Kırsal kalkınma, kent merkezleri ile kırsal alanlar arasındaki fırsat ve yaşam standartları farklılıklarının azaltılması bakımından önemlilik arz etmektedir. Tarım, tarımsal ürünlerin üretimi ve pazarlanması için beklentiler, kırsal kalkınmada önemli konu olmakla birlikte, kırsal kalkınma aynı zamanda kırsal alanlarda gelir getirici fırsatları da çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında konunun diğer bir yanı olarak sosyal yaşamın canlanması sosyal, kültürel, eğitici faaliyetleri içeren ve eğlence sektörünü geliştirerek ve yatırım yaparak kırsal kalkınmanın sağlanması mümkün olmaktadır. Özellikle Kırsalda yaşayanların boş zaman hizmetlerine olan talebi ile kırsal kültürel kurumların sağladığı gerçek fırsatlar arasında bir tutarsızlık olmadan bu yönde uygulamalar sağlanmalıdır. Kırsaldaki boş zaman etkinliklerini ayrıca mevsimlik işsizlik bakımından ve kırsala tersine göçü hızlandırmak açısından değerlendirdiğimizde konu daha da önemli olmaktadır.

3. KIRSAL ALANLARDA BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME FAALİYETLERİ UYGULAMALARI

Boş zaman etkinlikleri toplumsal yapıya göre farklılıklar göstermektedir. Modern toplumlarda ve kentsel alanlarda boş zaman fırsatları önemli ölçüde artmakta ve boş zaman aktivitelerinin seçiminde kararsızlıklar söz konusu olmaktadır. Ancak kırsal alanlarda boş zaman aktivitelerinin aile veya küçük topluluklar içinde ve sınırlı doğa faaliyetleri ile sınırlı olduğu görülmektedir.

Kırsal toplulukların boş zaman değerlendirme faaliyetleri karmaşık ve çeşitliliği olmayan ve sınırlı bir özelliğe sahiptir. Bir küçük ölçekli kırsal yerleşimin yerinin faaliyetlerinin doğası ve türü, ekonomik ve sosyal gelişimine bağlıdır. Bu sebeple ticari faaliyetler yapılmamaktadır. Sohbet etmek, akrabaları ziyaret etmek, arkadaşlar ve akrabalar için akşam yemeği partileri düzenlemek, dini törenler ve ayinler düzenlemek, bayramları gözlemlemek, bir grup içinde şarkı söylemek ve dans etmek, birlikte ibadet etmek, tapınaklarda birlikte dua etmek, toplu olarak avlanmak, panayır ve benzeri topluluk faaliyetlerine katılmak, festivaller, içeride ve dışarıda bazı oyunlar oynamak vb. geleneksel eğlence etkinliklerinden bazılarıdır (Dua, erişim 28.01.2023). Boş zaman fiziksel aktivitelerinin tüm yıl boyunca kentte yaşayanlar tarafından gerçekleştirilirken, kırsal alanlarda daha çok sonbahar, sonbahar sonu ve ilkbahara aylarında yapılmaktadır (Shirin, vd., 2019: 1). Boş zaman faaliyetlerinin belirli mevsimsel dönemi kapsamındaki en önemli etki tarımsal üretim sonrası yaşanan boşluk yani atıl kalan süre ve atıl insan gücü ve kırsaldaki coğrafi ve iklimsel koşullar olmaktadır. Ancak isteğe bağlı boş zaman süresinde herhangi bir aktiviteyle uğraşamıyor durumu olabilmektedir. Bunun sebebi ilgi alanı, yaşı, bulunduğu yerde herhangi bir katılacak aktivite olmaması ve ekonomik durumunun uygun olmaması yanında tembellikte çok rastlanılan bir durumdur. Bu sebeplerle çalışma süresi dışında kalan zaman içinde ya bir atıl işgücü durumu ya da mevsimlik işsizlik sebebiyle iş gücünün veriminin değerlendirilememesi söz konusu olmaktadır. Bu konudaki durum tespitinin yapılması amacıyla kırsalın özellikleri ve kırsal bölgede yaşayanların beklentileri ve kırsalda yapılabilecek aktivitelerin uygulanabilmesi için bölgeye yönelik anket çalışmaları önemli olacaktır. Bu tespitler doğrultusunda boş zaman değerlendirmeye yönelik yatırım yapılması kırsal kalkınmanın sağlanmasında önemlilik arz etmektedir.

Toplumsal kalkınmanın sağlanmasında kırsal kalkınmanın önemi çerçevesinde kırsalda yaşayanların refah düzeyini yükseltmeye yönelik yatırımlar ve uygulamalar işgücünü beşeri sermaye olmasına katkı sağlayacaktır. Tarımsal üretime bağlı ve sınırlı sayıda iş kolunda üretim yapan ve istihdam imkânı sağlayabilen işgücünün bir nitelik kazanması ve çok yönlü kimliğinin gelişmesinde etkili olacaktır. Bu ise ülkenin topyekün beşeri sermaye stokunun artması yönünde değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Bu yöndeki olumlu gelişmeler sonrasında tembellik veya isteksizlik durumunun kırılması ve yaşamsal beklentilerin yükselerek yaşam mutluluk düzeyi de artacaktır. Bu yöndeki yatırımların başlangıç düzeyinde yerel el sanatlarının geliştirilmesi veya bölgede bulunan doğal kaynaklar içinde sayılan bölgenin yapısal kaynaklarının düşük maliyetle değerlendirilmesi ve buna uygun önce aile işletmeleri ve daha sonra organizasyonu yapılmış kurumsal çalışmalara dönüşmesi kırsal kalkınmanın sağlanmasında önemli girişimler olacaktır. Muğan Ertuğral vd., (2022)'ye göre kırsal kalkınmanın sağlanması için bölgenin ve bölgeye has ürünlerin pazarlanmasını sağlayabilecek önemli bir unsur ise dijitalleşmedir. Zira dijitalleşme sayesinde araçlar olmaksızın potansiyel müşterilere ulaşmak artık daha kolay bir hale gelmiştir.

Kırsal alanların tarım yanında küçük veya büyükbaş hayvancılığı ve arıcılık gibi faaliyetlerinin boş zaman faaliyetleri içinde de önemli bir yeri vardır. Bu kırsal alan faaliyetlerinin hepsi emek-yoğun üretim tekniğine dayanan faaliyetler olması sebebiyle işgücünün zamanın büyük kısmını oluşturmaktadır. Kırsal kesimde bu faaliyet alanları adeta tamamlayıcı bir faaliyet olarak ana üretim faaliyeti yanında farklı şekillerde uygulanmaktadır. Bu sebeple boş zaman etkinliklerinde bu üretim faaliyetlerini geliştirmeye yönelik beceri-eğitim veya eğlence-dinlenme-spor temelli faaliyetler önemli bir kazanım sağlayacaktır. Bu yöndeki boş zaman etkinlikleri hem mevcut üretim faaliyetine katkı yapacak hem de alternatif üretim ve iş imkânı sağlayabilecektir.

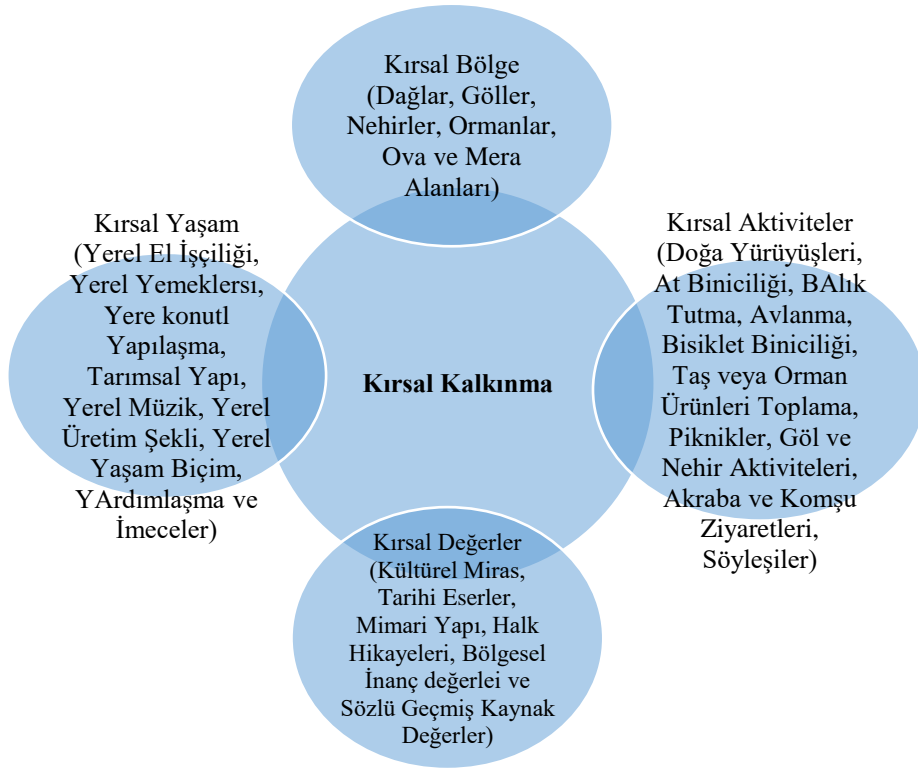
Çünkü kırsal kalkınmanın sağlanmasında gelir yaratılması ve yeni iş kolları ve iş imkânları yaratılması önemlidir.

Dünya çapında cinsiyete bağlı olarak erkeklerin ve kadınların refahla ilgili zaman kullanımı ve boş zaman etkinliklerindeki tercihleri ile ilgili çok yönlü oldukça fazla çalışma mevcuttur. Ancak kırsal toplulukların cinsiyete dayalı zaman kullanımı hakkında sınırlı araştırma mevcuttur. Özellikle kırsal nüfus tarafından zaman kullanımının nasıl gerçekleştiği ve yaşam mutluluğunun kırsal kesimde yaşayanların zamanlarını nasıl geçirdikleri ile ilişkisi yönünde çalışmalar çok zayıftır (Musingarabwi, 2016: 2). Ancak kırsal kesimde cinsiyete dayalı boş zaman aktivitelerinin dikkate alınması mevsimlik çalışma koşullarına yeni bir uğraşı alanı katılmasıyla ek gelir şeklinde katkı sağlayacaktır. Genellikle kırsalda çocukların da aile işletmelerinde yardımcı olması sebebiyle çocukların da yetişme ve gelişme dönemlerinde boş zaman etkinliklerine katılımı sürdürülebilir kırsal kalkınma bakımından önemlidir. Ancak bu yöndeki çalışmaların daha çok teknik ağırlıklı olması, değişen ve gelişen koşullara yönelik olması ve geleneksel yöntemlerden daha farklı bir bakış içermesi önemli olacaktır. Bu konu hem eğitim hem de kişisel ve sosyal gelişimin sağlanması bakımından önemlidir. Aynı zamanla gelecekte oluşabilecek potansiyel mevsimlik işsizliğin azaltılması bakımından da önemli olacaktır.

Kadınların ve erkeklerin boş zamanları ele alma biçimlerinde farklılıkların olduğu, son zamanlardaki boş zaman araştırmalarında açıkça ortaya çıkmıştır (Henderson 1990; Fontenelle, vd., 1993: 534). Dünya genelinde işgücü piyasasında aktif yer alan kadınların dahi hane içinde cinsiyete dayalı iş bölümünün sonucu olarak eşlerinden daha fazla ücretsiz emek sundukları bir gerçektir (Gökmen, 2017: 1953). Kadınlar geleneksel olarak ücretsiz emek gücü olarak erkeklerin aksine, sağlık ve mesleki eğitim gibi sosyal hizmetlere erişimleri de sınırlı olan grubu oluşturmaktadırlar (Swirski, 2002: 3-5). Bu sebeple kadınlara yönelik kadınların kişisel gelişimlerini ve sosyal yaşamlarını güçlendirecek çalışmalar kırsal kalkınmanın sağlanmasında önemlidir. Özellikle boş zaman ihtiyaçlarının karşılanması ve farklı kültürel değerlerle tanışmaları için boş zamanlar için düzenlenen etkinlikler zorunludur. Boş zaman kültürünün ana türleri arasında yenilenme-canlanma, dinlenme, rahatlama, tatiller, eğlence, yaratıcılık, kişisel gelişime yönelik eğitim yer alır. Bu etkinlikler kadın işgücü için hem iş alanı hem de bireysel seçim, sosyal statü ve aile yapısının gelişmesi bakımından olumlu katkı sağlamaktadır. Bu sebeple cinsiyete dayalı, yaş ve diğer özelliklere göre bir boş zaman etkinliği geliştirmek her grubun ihtiyacını giderecektir. Bu ise toplumsal kalkınmanın ve kırsal kalkınmanın sağlanmasında önemli bir faktördür.

Boş zaman olarak kabul edilen şey, erkeklerin ve kadınların nasıl sosyalleştiklerine ve toplumda kendilerine verilen rollere ne ölçüde katıldıklarına bağlı olabilir. Boş zaman davranışındaki cinsiyet farklılıklarının etkileri ve bu farklılıkların öncelikle boş zaman olarak kabul edilen şeyleri nasıl etkilediği incelenmeden tam olarak tespiti mümkün değildir (Fontenelle, vd., 1993: 534). Boş zaman değerlendirmelerinde etkili olan faktörler içinde geçmiş deneyimlerin ve cinsiyete bağlı yüklenilmiş sorumluluklarında etkisi olduğu düşünülmektedir. Özellikle kırsal kesimde kadının boş zaman değerlendirme aktiviteleri bulunduğu ortamdan, geçmiş deneyimlerinden ve yüklenmiş olduğu sorumlulardan yoğun olarak etkilenmektedir. Genel olarak kadınların toplumdaki değişen rollerinin boş zaman tercihlerinde etkili olduğu gibi kırsal kesimde yaşayan kadınlar içinde aynı yönde etki söz konusu olmaktadır.

Pascual vd. (2018), tarafından yapılan nitel verilere dayalı analizde, çoğu kadının aile üyelerine, çoğunlukla ebeveynlere ve torunlara baktığını ve bunun boş zaman etkinliklerine katılımlarını oldukça sınırladığı ve erkeklerin aile sorumluluklarının boş zamanları için bir kısıtlamaya sebep olmadığı yönündeki tespit hem cinsiyete hem de yaşa bağlı bir değerlendirme için önemlidir. Bu durum kırsal kesimde yaşayan kadın ve erkek nüfus için de benzer sonuçlar verebilmektedir. Çünkü aile ilişkilerinin yapısı ve aktif işgücünde olmayan yaşlı nüfusu oluşturan kadınlarında boş zaman etkinliklerine katılımı sınırlanmaktadır. Oysa boş zaman etkinliklerine katılım bedensel ve ruhsal sağlık için son derece önemlidir. Özellikle yaşlı nüfusun sağlıklı yaşam sürmesinde boş zaman aktivitelerine katılımları yaşam memnuniyeti ve sağlık açısından önem arz etmektedir.

Şekil 1: Kırsal Yaşamın Kırsal Kalkınmanın Sağlanmasındaki İtici Güçleri

Kaynak: Wellbrock, W., Roep, D. and Wiskerke, J.S.C. (2012) 'An integrated perspective on rural regional learning', European Countryside, No. 1, 1–16. Ve Doğan, S., Özasan, Y. (2017).

Kırsal Alan Gelişimi Açısından Kırsal Turizm Ve Kırsal Turizmin Dünyadaki Durumu, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Özel Sayısı Ös [Iv], 61-78, yararlanılarak bu çalışmanın yazarı tarafından düzenlenerek oluşturulmuştur.

Yukarıdaki şekil incelendiğinde görüldüğü gibi, kırsal kalkınmanın sağlanmasında kırsal yaşam ve kırsal alanın özellikleri çerçevesinde kalkınmada itici güç olacak faktörler yer almaktadır. Buna göre kırsal yaşamın gerekleri ve mevcut yapısı çerçevesinde bir boş zaman etkinliği kırsal kalkınmanın sağlanmasında önemli olmaktadır. Kırsal alanın özelliklerinin dikkate alındığında kırsal aktivitelerin doğal yaşamın içinden kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre boş zaman etkinlikleri daha çok yüksek maliyetli yatırım gerektirmeyen kırsal bölgenin doğal yapısına dayanabilecektir. Bu boş zaman etkinliklerinin düzenlenmesinde önemli bir özellik içermektedir. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve doğa-çevre ilişkilerinde çevre dostu etkinlikler önemlilik arz etmektedir. Buna göre bu durum çevresel değerlerin korunması ve çevre bilincinin gelişmesi bakımından da önemli olmaktadır. Ancak burada çevre bilincinin gelişmesinde çocuklar ve genç kuşakların boş zaman etkinliklerinin planlanmasında dikkat edilmesi önemlidir.

3.1. Kırsal Alan Boş zaman Faaliyetleri İçinde Yerel Değerler ve Kırsal Kalkınma

Kırsal alanlarda yaşam ve üretim temel olarak çiftçilik ve tarımla bağlantılı olsa da, kırsal ekonominin temel dayanakları olan, genellikle birbirleriyle ilişkili olan bir dizi başka faaliyetler de kırsal kalkınmanın sağlanması bakımından önemlidir. Aynı zamanda bu özgün bölgenin temel kaynaklarına dayanarak gerçekleştirilen faaliyetler yıllar boyunca bölgede yaşayanların kişisel gelişimlerine de çok büyük katkı sağlamıştır. Hem beceri ve el sanatlarının yaşatılması hem de kırsal kesimde yaşayanların geleneksel ve modern yaşamı birleştirmesine katkı sağlayan faaliyetlerin yapılabilmesi önemli kazanımdır.

Kırsalın özünü oluşturan küçük yerleşim yerleri, kabul edilmesi ve korunması gereken büyüleyici mirası barındırmaktadır. Kırsal alanların geçmişi, yaratıcılığı ve potansiyeli olan, küreselleşme ve kentleşme süreçlerinin baskısı altında gerilememesi gerekmektedir (Guerrieri, vd., 2021: 185-188). Özellikle kırsal kalkınmanın sağlanması bakımından sosyal yaşam ve üretim biçimi bu değerler ile şekillenmelidir. Yerel değerlerin boş zaman değerlendirme faaliyetleri içinde kullanılması alternatif istihdam ve gelir fırsatları sağlayacak bir ekonomik katkı olmanın yanında, belirli bir bölge için genel kalkınma çabalarının bir parçası olarak düşünülmelidir. Sosyal yaşamın güçlenmesi ekonomik kalkınmayı da etkilemektedir. Kırsalda

gerçekleştirilen birçok faaliyetin aynı zamanda kırsal turizm aktiviteleriyle ağırlıklı olarak bütünleşmesi turizm faaliyetlerinin sonucunda ekonomik, sosyal ve psikolojik bakımdan önemli katkı sağlamaktadır. Kıratoglu (2021)'ye göre turizm sektörünün bölgesel kalkınmada itici güç olması bölgenin turizm potansiyelinin doğru kullanımı ile yakından bağlantılıdır. Bu sebeple turistik çekicilik ve cazibe unsurunu barındıran bütün doğal, kültürel ve tarihi değeri olan eserlerin ve kaynakların sürdürülebilir turizm anlayışına uygun bir şekilde değerlendirilmesi bölge için faydalı olacaktır (Muğan vd. 2022, 23).

Kırsal turizmde uygulanan başlıca aktiviteleri (Kiper, 2006; Soykan, 1999; Ongun, vd., 2015: 122-123) boş zaman etkinlikleri bakımından da değerlendirmek mümkündür. Bunlar;

- ✓ Tarımsal çiftlik veya köylerde; tarıma ve hayvancılığa dayalı etkinlikler (meyvecilik, sebzeçilik, çiçekçilik, hayvancılık, peynir veya yoğurt yapımı, yün işlemciliği).
- ✓ Yerel el sanatları (dokuma, dikiş-nakış-örgü işleri, seramik, bakır, demir, ağaç, cam işleri).
- ✓ Müzecilik (doğa tarihi, arkeoloji, etnografi...), tarihsel- kültürel yerlerin gezilmesi.
- ✓ Milli park, doğal anıt, hayvanat bahçesi, ilginç alanlar ve bunlara dayalı etkinlikler
- ✓ Yürüyüş, atlı veya bisiklet ile yapılan çevre keşif gezinmeleri.
- ✓ Piknikler.
- ✓ Sportif etkinlikler (Tüm açık hava etkinlikleri ve kırsalda yapılabilecek kapalı ortam etkinlikleri).
- ✓ Hobi etkinliklerine etkinlik katılımı veya öğrenme (fotoğraf çekme, resim yapma, koleksiyon...).
- ✓ Animasyon gösterileri (köy düğünü, halk dansları...).
- ✓ Çeşitli kurslar (geleneksel el sanatları, yemek, spor, müzik, halk dansı, yerel üretim teknikleri, şifalı doğal bitkiler, turizm-çevre-koruma...).
- ✓ Bilimsel inceleme, gözlem ve araştırmalar.
- ✓ Yarışmalar(sportif, kültürel).
- ✓ Fuar, şenlik, özel kutlama günleri, panayır, festival, eğlence, konser vb.
- ✓ Okuma salonlarında kitap, dergi, gazete gibi şeyleri okuma.
- ✓ Çay bahçesi, kafe vb. yerlerde buluşma, sohbet etme.
- ✓ Güneşlenme ve manzara seyretmek.
- ✓ Çocuklar, gençler ve yaşlılar için düşünülmüş özel etkinlikler.
- ✓ Sosyal medya takibi.
- ✓ İnternet kullanımı (Kişisel veya Köyün ortak toplanma alanları ortamında)

İnsanların stres ve olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren beden-ruh sağlığına kavuşmak, sağlığını korumak ve aynı zamanda zevk ve mutlu olmak amacıyla yaptığı, zorunlu ihtiyaçlarının dışında kalan boş zamanları içinde gönüllü olarak yaptığı etkinlikler ekonomik ve sosyal katkı sağlamaktadır (Koçyiğit, Yıldız, 2014, Karaşah, 2017: 59). Özellikle bu alanlardaki faaliyetler ek iş imkânının hem üreticisi hem de bunları talep eden tüketicisi bakımından önemli olmaktadır. Aynı zamanda verimli ve etkin bir nüfus bölgesel kalkınma bakımından da katkı sağlamaktadır. Kırsal alanda bu etkinlikler kırsal alanın gelişmesinde önemli faktör olmaktadır.

Kırsal alanın rekabet edebilirliği ve yenilikçiliği kişilerin ve kuruluşların öğrenme becerilerinin kazanılmasında kilit faktördür. Bölgesel kalkınma bağlamında, bu süreçleri destekleyen kurumların rolü ise çok önemlidir. Değişim hızı ve gelişme hem sosyal hem de ekonomik olarak büyük ölçüde bu kurumlara bağlı olacaktır (Ziemiańczyk, v.d., 2017: 20). Bu kurumların rekabet edilebilirlik ve yenilikçilik bakımından boş zaman etkinliklerini çeşitlendirmesi ve kırsal alanda etkin uygulamaların başlatılması kırsal kalkınmanın sağlanması bakımından önemlidir.

Özellikle teknolojik gelişmenin coğrafi sınırları kaldırması az gelişmiş bir bölgenin sınırlı imkânlarla dünyaya açılması içi bir fırsat olmuştur. Dijitalleşmenin sağladığı kolaylıklar olarak yenilikçi fikirlerin uygulanması ve kişisel gelişim için internet kullanımından yararlanmanın önemi giderek artmaktadır (Muğan Ertuğral vd., 2022: 21-23). Dijital yetkinliklere sahip olma internet üzerinden kitap vb. yayınları okumak ve yeni yayınların ve

bilimsel-teknolojik gelişmelerin takip edilerek kişinin niteliksel gelişimine katkı sağlayacaktır. Kırsal alanda yaşayan insanların dijitalleşmenin avantajlarından yararlanmaları önemli bir kazanımdır. Bu sebeple kırsal alanlarda boş zaman değerlendirme kırsal alan faaliyetleri ve bunula birlikte dijitalleşme sayesinde çok daha geniş yayımlı uygulama imkânını sunmaktadır.

4. SONUÇ

Kırsal kalkınmanın sağlanması toplumsal kalkınmanın sağlanmasının temel unsuru olarak son derece önemli bir konudur. Bu sebeple gelişen koşullara uyum sağlamak ve çağın gerekleri doğrultusunda kırsal nüfus için rahat yaşam ve çalışma koşulları sağlamayı amaçlayan sürdürülebilir önlemler kırsal alanlarda sağlanmalıdır. Bu gelişimi etkileyen faktörler olarak öncelikle kırsal nüfusun, boş zaman kültürünün optimal şekilde düzenlenmesi zorunluluktur. Özellikle son yıllarda Türkiye’de kırsal nüfusun azalmakta olduğu, tarım alanları ve uygulamalarının göç, iklimsel faktörler, arazinin yanlış kullanımı ve tarımsal ürün verimliliğinde azalma gibi sebeplerle kırsal alanlar aleyhine gelişen durumun sosyo-ekonomik bir sorun olması ciddi bir tehdittir. Bu olumsuzluklar mevsimlik işsizlik, gizli işsizlik ve açık işsizlik şeklinde toplumsal ve ekonomik bir sorun olarak gelişmektedir. Kente doğru yaşanan yoğun göç olgusu kırsalın demografik, sosyal yapı ve ekonomik olarak gerilemesine sebep olmaktadır. Bu sebeple ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında kırsal kalkınma konusu giderek önem kazanmaktadır. Nüfusun kırsalda tutulması ve kırsalda yaşayanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal yaşamın gelişmesi tarımsal üretim ve onun yanında gerçekleştirilen tamamlayıcı üretim dışındaki boş zamanların değerlendirilmesi konusu önemlidir. Bu sebeple eğitim etkinlikleri ve kültürel ve sportif faaliyetler yaşam ve sağlık güvenliği bakımından önemlidir. Kırsal alanlarda boş zaman değerlendirme faaliyetleri tarım dışı istihdam imkânlarını artırmak için eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve refah düzeyinin yükseltilmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda boş zaman değerlendirme faaliyetlerine teknolojinin gelişmesi de önemli etki yapmaktadır. Ancak halen gelişmiş ülkelerde dahi kırsal bölgelerde internet kullanımına erişimde sorunlar yaşanabilmektedir. Fakat kırsal bölgedeki tüm yaş grupları ve kadın-erkek nüfus için, bölge içinde yeni girişim modellerini hayata geçirmek ve kişisel ve sosyal gelişimleri amacıyla internete ulaşımının sağlanması bir zorunluluktur. Bu sebeple uydudan internet sağlanabilmesi çabaları önemlilik arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Apostolopoulos, Y., Leivadi ,S. & Yiannakis, A., (1996), *The Sociology of Tourism: Theoretical and Empirical Investigations*, Routledge Publishing.
- Doğan, S. & Özasan, Y. (2017). “Kırsal Alan Gelişimi Açısından Kırsal Turizm ve Kırsal Turizmin Dünyadaki Durumu”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Özel Sayısı Ös [Iv] , 61-78
- Dua, P. (2023). *Short Essay on Rural Recreational Activities*, <https://www.shareyouressays.com/essays/short-essay-on-rural-recreational-activities/86511> Erişim Tarihi 28.01.2023.
- Fontenelle, S. M. & Zinkhan G., M., (1993) ,"Gender Differences in the Perception of Leisure: a Conceptual Model", in *NA - Advances in Consumer Research Volume 20*, Eds. Leigh McAlister and Michael L. Rothschild, Provo, UT : Association for Consumer Research, 534-540.
- Gökmen, Ç., E., (2017). “Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Yoksulluğu: Hane İçi Ücretli ve Ücretsiz Emek Sunumu”, *Çalışma ve Toplum*, 4, 1953-1988.
- Guerrieri, PM., Comai, S. & Fugini, F., (2021), "WECRAFT: A Platform for Rural Craftsmen in Co-Production of Artisanal Crafts," 2021 IEEE 30th International Conference on Enabling Technologies: Infrastructure for Collaborative Enterprises (WETICE) , France, s. 183-188.
- Güneş, S.G. & Dülger, A., S., (2018). “Kırsal Rekreasyonda Eğitici Aktivitelerin Tarımın Sürdürülebilirliği Açısından Önemi: Ankara-Güdül Tahtacı Förencik Örneği”, *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018, 20, 477-503.
- Henderson, K. (1990), "Anatomy is Not Destiny: A Feminist Approach of the Scholarship on Women's Leisure," *Leisure Sciences*, 12, 229-239.
- Karaküçük, S. (1999), *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*, Bağırhan Yayınevi, Kocaeli.
- Karavaş, B. (2017). “Kentsel Ve Kırsal Rekreasyon Alanlarına Yönelik Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi ‘Artvin Kenti Örneği’”, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19 (1) , 58-69

- Kıratoğlu, E. & Dinçel, İ. Y. (2021). “Türkiye’de İç Göç Olgusunun Todaro Paradoksu Çerçevesinde Analizi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, İstanbul İktisat Dergisi, Cilt 71, Sayı 2, ss.527-548.
- Kıratoğlu, E. (2021). “The Locomotive Role of Tourism in Regional Development: The Effect of 2019 Göbeklitepe Year on Şanlıurfa Economy”, Journal of Current Researches on Social Sciences, 11 (3), 331-342.
- Kiper, T., (2006). “Safranbolu Yörüköyü Perzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Koçyiğit M. & Yıldız M (2014). “Yerel Yönetimlerde Rekreasyon Uygulamaları: Konya Örneği”, International Journal of Science Culture and Sport, 2, 211-223.
- Köybaşı, N. (2006). “Boş Zaman Sosyolojisi ve Boş Zamanları Değerlendirme Aracı Olarak Dinlence Turizmi Ve Kültür Turizmine Katılan Yerli Turistlerin Karşılaştırmalı Sosyolojik Analizi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Eskişehir.
- Kuran, İ. (2022). “Bölgesel Kalkınma Sürecinde Kitle Fonlama Sisteminin Rolü: SWOT Analizi”, Ekonomi Politik Araştırmalar Dergisi, 2(5), 1-13.
- Li, W., Li, Z. & Kou, H. (2022). “Design For Poverty Alleviation and Craft Revitalization in Rural China from an Actor-Network Perspective: The Case of Bamboo-Weaving in Shengzhou”, Herit Sci, 10(2), 1-18.
- Mieczkowski, Z. (1990). World Trends in Tourism and Recreation, Peter Lang Publishing, New York.
- Muğan Ertuğral, S., Kuran, İ. & Tekeli, H. N. (2022). “Dijitalleşmenin Turizm Sektörüne Yansımaları ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi”, Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 7(2), 14-25.
- Muğan Ertuğral, S., Toprak, M. & Kuran, İ. (2022). “API Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, International Academic Social Resources Journal, 7(4), 1829- 1836.
- Mumu, S. J., Fahey, P., Ali, L., Rahman, A.K. & Merom, D. (2019). "Seasonal Variations in Physical Activity Domains among Rural and Urban Bangladeshis Using a Culturally Relevant Past Year Physical Activity Questionnaire (PYPAQ)", Journal of Environmental and Public Health.
- Musingarabwi, S., (2016), “Time-Use And Wellbeing In Onesi”, Faculty Of Science Department Of Environment And Geographical Science (Egs), University Of Cape Town.
- Ongun, U. Gövdere, B. ve Kaygısız Durgun, A. (2015). Burdur İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Sorunları ve Çözüm Önerileri, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(12), 99-116.
- Özhancı, E. & Yılmaz, H. (2017). “Köy Ölçeğinde Yerel Değerler ve Kırsal Alan Kimliği Analizi: Bayburt Örneği”, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 13(7), 927-965.
- Pascual, N., J., Monteagudo, M., J., Kleiber, D., A. & Cuenca, J., (2018). “Gender Differences in Meaningful Leisure Among Older Adults: Joint Displays of Four Phenomena” Front Psychol, 9, 1-11.
- Soykan, F. (1999), “Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 10(Mart-Haziran), 67-75.
- Tuğay, M., E. (2012), “Türk Tarımında Bitkisel Üretimi Artırma Yolları”, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 5 (1), 1-8.
- TUİK (2022). Haber Bülteni, <https://data.tuik.gov.tr/>, Yayın Tarihi :04 Şubat 2022, Sayı: 45500, erişim 27.01.2023.
- Uğurlu, A., Erman, K. A., Turan, E.B., Öksüz T. & Güngör A. (2017). “Investigation of Meaning Of Leisure Activities And The Satisfaction With Life of Students in The Faculty of Sport Sciences: An Example Of Akdeniz University”, Journal of Education and Training Studies. 5(13), 32-36.
- Wellbrock, W., Roep, D. & Wiskerke, J.S.C. (2012). “An Integrated Perspective on Rural Regional Learning”, European Countryside, 1, 1–16.
- Ziemiańczyk, U., & Krakowiak-Bal, A. (2017). Learning Organisations As A Part of The Process of Building The Competitiveness And innovativeness in Rural Areas”, International Journal of Business and Emerging Markets, 9(1), 19-32.